

Краус Н.М., Краус К.М.

Організаційно-економічний механізм інноваційного потенціалу малих підприємств в національній економіці

Ключові слова: малі підприємства, національна економіка, інновації.

У статті досліджено умови інноваційного розвитку малих підприємств на сучасному етапі перетворень в Україні. Визначено комплекс ключових детермінантів конкурентоспроможності малих підприємств в сучасному мінливому середовищі. Запропоновано заходи активізації інноваційної діяльності та заохочення розвитку малих інноваційно активних підприємств.

Вступ.

Інновації мають важливе значення для формування нової економіки, що пояснюється дією фундаментальних чинників економічної трансформації. Останні діють по-різному. Деякі з них тиснуть на суб'єкти економічної діяльності й відбувається прискорення інноваційних процесів, а інші - відкривають все більш широкі можливості для впровадження інновацій. Крім того, відбувається зростання невизначеності й турбулентності в національній економіці, що надає інноваціям домінуючої ролі в економічному зростанні і соціальному благополуччі [4, с. 70].

Активна інноваційна політика держави, що охоплює підготовку наукових кадрів, запровадження програм розвитку інноваційного бізнесу, співробітництво між підприємствами і науково-дослідними установами в усіх індустріальних країнах світу, стала передумовою їхнього довгострокового економічного зростання й стабільного соціального добробуту. В основі такої політики на державному рівні – розробка національної стратегії технологічної модернізації, зосередження ресурсів на обраних напрямках і формування конкурентних переваг малих підприємств у відповідних сферах і реалізація цих переваг на ринках [7, с. 63].

Вищенаведене переконує у необхідності та актуальності ґрунтовного дослідження проблеми інноваційної діяльності малих підприємств в контексті сучасної теорії модернізації національної економіки. Це, у свою чергу, вимагає наукового супроводу, розроблення відповідних теоретичних та практичних основ.

Дослідженню теоретичних та прикладних проблем вдосконалення інноваційної діяльності малих підприємств та вирішенню проблем модернізації економіки на основі інновацій присвячені праці відомих вітчизняних вчених: О. Амоші, Б. Андрушків, Ю. Бажала, З. Варналія, В. Гейця, Я. Жаліла, К. Нетудихати, В. Семиноженко, К. Самойлик, В. Романишина, В. Федоренка, Л. Федулової, А. Чухна, В. Януковича та ін.. Питання теорії і практики функціонування інноваційно-інвестиційної сфери розглядалися такими західними вченими як П. Друкер, Дж. М. Кейнс, Р. Нельсон, М. Портер, Й. Шумпетер.

Однак, навіть у цих численних публікаціях вітчизняних та зарубіжних науковців все ж залишаються остаточно невирішеними питання поліпшення механізму інноваційного розвитку малих підприємств як ефективної форми системної модернізації національної економіки.

Постановка завдання.

У зв'язку з цим, головним завданням статті є окреслення ключових теоретичних та практичних концептуальних засадах дослідження потенціалу малих підприємств національної економіки на сучасному етапі ринкових перетворень в Україні, вирізнивши як основне предметне поле інновації, що відображають глибоку внутрішню динаміку цього процесу.

Результати.

Інноваційна система держави - це перехід у новий вимір суспільних цінностей, коли знання стають матеріальною основою існування людини, а технології їх застосування створюють якісно новий вимір благополуччя суспільства. Головна мета таких перетворень - підвищення конкурентоспроможності національного господарства та підвищення якості життя населення. Україна на цьому шляху має досить непогані стартові умови. За оцінкою Світового економічного форуму, інтегральний індекс інноваційності економіки України (за десятибальною шкалою) становить 5,7 бали [6, с. 17].

Інноваційна модель національної економіки – це своєрідний тип виробництва, у межах якого послідовно, згідно з потребами і ресурсними можливостями, технологічно й організаційно оновлюються всі його ланки [2, с. 195]. Цьому мають сприяти відповідні пропозиції щодо розвитку науково-технічного потенціалу, його високий рівень та раціональне використання з метою ефективних інноваційних зрушень у національній економіці. Одним з економічних засобів реалізації стратегічних завдань у галузі розвитку інноваційної діяльності є розв'язання проблем фінансового й матеріального її забезпечення [5, с. 22].

Збереження наявного в Україні науково-технічного та інноваційного потенціалу можливе лише за системної підтримки інновацій. Водночас країна не має фінансових ресурсів для забезпечення повномасштабного розвитку інноваційного типу. За таких умов зберегти і примножити інноваційний потенціал можливо лише за рахунок фінансово-кредитного забезпечення інноваційного сектору економіки. Необхідно вибрати базові технології, підприємства науково-дослідні інститути та навчальні заклади, які визначають інноваційний розвиток й забезпечують конкурентоспроможність держави, створити для них сприятливі фінансові умови, адекватні поставленим завданням [5, с. 24].

Неодмінними властивостями інновації є науково-технічна новизна і виробнича придатність. Науково-технічні інновації повинні мати новизну, задовольняти ринковий попит, приносити прибуток виробнику. Поширення нововведення на малих підприємствах, як і їх створення, є складовою частиною інноваційного

процесу. Розрізняють три логічні форми інноваційного процесу на малих підприємствах: *простий внутрішньо організаційний (натуральний), простий міжорганізаційний (товарний) і розширений.*

Внутрішньо-організаційний інноваційний процес припускає створення і використання нововведення всередині одного і того ж малого підприємства, нововведення в цьому випадку не приймає безпосередньо товарної форми. При простому інноваційному процесі нововведення виступає як предмет купівлі-продажу. Така форма інноваційного процесу означає відділення функції творця і виробника нововведення від функції його споживача.

Розширений інноваційний процес виявляється на малому підприємстві в створенні нових виробників нововведення, у порушенні монополії виробника-піонера, що сприяє через взаємну конкуренцію удосконаленню споживчих властивостей товару, що продукується. В умовах товарного інноваційного процесу діють як мінімум два господарюючих суб'єкти: виробник (творець) і споживач (користувач) нововведення. Якщо нововведення – технологічний процес, то його виробник і споживач можуть об'єднуватися в одному суб'єкті, що господарює. Простий інноваційний процес переходить у товарний за дві фази:

- створення нововведення і його поширення;
- дифузія нововведення.

Перша фаза – послідовні етапи наукових досліджень, дослідно-конструкторських робіт, організація дослідного виробництва і збут, організація комерційного виробництва. На першій фазі ще не реалізується корисний ефект нововведення, а тільки створюються передумови такої реалізації. На другій фазі суспільно-корисний ефект перерозподіляється між виробниками нововведення, а також між виробниками і споживачами [1, с. 23].

Зміна структури попиту відкриває нові можливості для інновацій. У зв'язку зі збільшенням індивідуалізації і якості свідомості, люди більше не задоволені стандартними товарами і послугами, вони все частіше формують попит на індивідуальні рішення своїх проблем. Інновації стають все більш важливими для задоволення диверсифікованого попиту і підвищення якості. Необхідність створення попиту та ринків стало важливим викликом для підприємств.

Традиційні теорії інновацій розглядають попит та ринок як явище, що само собою зрозуміле. У випадку моделі “технологічного поштовху” неявно передбачається, що існує ринок для усіх нововведень, який поглине технологічні новинки. Модель “попиту”, з іншого боку, стверджує, що завжди буде попит, який стимулює інноваційну діяльність по мірі зростання потреб людини, а вони практично необмежені. Отже, технологічні рішення чекають появи проблем. Люди з'ясовують, що нові технології та послуги можуть бути застосовані для вирішення їх проблем або задоволення конкретних потреб. У даних випадках ринок не існує априорно, тим не менше виникає, коли нова технологія вже доступна [4, с. 72].

Інноваційна діяльність в сучасних умовах – це система взаємопов'язаних етапів загального інноваційного циклу розвитку виробництва, що починається із здобуття населенням освіти і закінчується використанням матеріалізованих інноваційних результатів інтелектуального розвитку суспільства у секторах економіки [2, с. 158]. Тому проблема фінансового забезпечення інноваційної діяль-

ності потребує комплексного розв'язання, що полягає у визначенні оптимальних співвідношень в обсягах фінансових ресурсів, які спрямовуються на реалізацію окремих етапів, – здобуття освіти, здійснення наукових досліджень і розробок, дифузії їх результатів в економіці [5, с. 25].

Пріоритетність завдань технологічної модернізації обумовлює потребу доповнення інвестиційної політики спеціальними заходами щодо заохочення інноваційної діяльності малих суб'єктів господарювання. Для цього необхідно:

- розробити державну систему страхування ризиків інноваційної діяльності, зокрема створити державну чи державно-приватну страхову компанію;
- запровадити порядок створення інноваційних асоціацій як засобу концентрації виробничими підприємствами фінансових ресурсів і розподілу ризиків реалізації інноваційних проектів [3, с. 109];
- зменшити ієрархічні рівні на малих підприємствах на основі поширення структурно-мережевого принципу організації, що сприятиме забезпеченню ефективності управління, навіть за умови різноманітних видів діяльності, швидкої переорієнтації виробничих програм, систематичної реалізації інноваційних проектів і невизначеності зовнішнього середовища. Внаслідок функціонування автономних команд (групових автономій, що створюють горизонтальну "сітку"), що складається з багатьох систем, філіалів, підрозділів, венчурів, сімейних фірм із своїми замовниками, розробниками, бюджетами, неформальними стосунками. Такі горизонтальні сітки розвиваються і розширюються у межах як малих підприємств так і міжгалузевих зв'язках, утворюючи якісно нову архітектуру ділового життя;
- модель трудової поведінки побудованої на лояльності і патерналістичному ставленні до керівництва організації підживлювати цінностями особистої свободи і професіоналізму.

На нашу думку, саме ці фактори складають комплекс ключових детермінантів конкурентоспроможності малих підприємств нині. Саме організаційний бік нововведень багато в чому визначає темпи науково-технічного прогресу на підприємстві, в регіоні, і в підсумку - економічний добробут населення.

Активізація інноваційної діяльності та заохочення розвитку малих інноваційно активних підприємств потребують і удосконалення інституційного середовища, а саме:

- забезпечення імплементації положень законодавства Європейського Союзу щодо захисту права інтелектуальної власності у вітчизняне законодавство, вдосконалення охорони майнових прав суб'єктів авторського права;
- спрощення та уніфікації патентних процедур, правил передачі й управління процедурами інтелектуальної власності, створеної у результаті проведення науково-дослідних робіт із фінансуванням з держбюджету;
- здійснення інституційного оформлення механізму обліку інтелектуальної власності, створеної за рахунок бюджетних коштів (у першу чергу на стадії, що передуює оформленню заявок на патенти);

- введення системи сертифікації та стандартів, що заохочує споживання інноваційних товарів, товарів харчування високої якості, нових медичних, будівельних, телекомунікаційних, рекреаційних, туристичних, транспортних послуг тощо;
- надання безвідсоткових чи пільгових позик та грантів малим підприємствам;
- здійснення заходів щодо формування мережевої взаємодії наукових, науково-дослідних, дослідно-виробничих і виробничих установ, організації постійного процесу виявлення та моніторингу факторів і бар'єрів, що перешкоджають інноваційній діяльності, введення в практику розроблених інституційних інструментів.

Ресурсне забезпечення пріоритетів структурно-інноваційної модернізації виробництва потребує вирішення завдань кредитного забезпечення технологічного оновлення виробництва на основі застосування з боку держави механізму цільового кредитування задля підтримки довготермінових інвестицій та інновацій з метою форсованого нарощування випуску конкурентоспроможної продукції малими підприємствами.

З цією метою треба сформувати та забезпечити реальне функціонування системи фінансових інститутів розвитку (насамперед Українського державного банку реконструкції та розвитку, що передбачено Указом Президента України "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 17 листопада 2010 року "Про виклики та загрози національній безпеці України у 2011 році"); фінансових установ та організацій, що обслуговують експортні операції та сільське господарство, здійснюють мікрокредитування [3, с. 109].

Висновки.

Інноваційність є основною умовою зростання зацікавленості товарами та послугами, зумовлює розвиток національного ринку, визначення позиції малого підприємства в бізнес-середовищі. Сьогодні інновації потрібно впроваджувати усім підприємствам: досвідченим, з міцними позиціями на ринку та новим, тобто тим, які лиш виходять на ринок. Інновація необхідна як для середніх, так і для малих підприємств. Інновація – це те, що допомагає підприємству пристосовуватися до мінливого середовища. Отже, інновація впливає на пристосування підприємств до потреб ринку, проведення нових методів проектування, виробництва, впровадження змін у системах управління і організації праці.

Список використаної літератури

1. Андрушків Б.М., Кирич Н.Б., Погайдак О.Б. Інноваційна діяльність підприємств та організацій як метод стабілізації економіки регіонів України [Текст] / Б.М. Андрушків, Н.Б. Кирич, О.Б. Погайдак // Вісник економічної науки України. – 2009. - № 1. – С. 23-25.
2. Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика / Л.І. Федулова [та ін.]; ред. Л.І. Федулова; НАН України, Інститут економічного прогнозування. – К.: Основа, 2005. – 550 с.
3. Модернізація України – наш стратегічний вибір : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К., 2011. – 416 с.
4. Нетудихата К.Л. Фундаментальні чинники економічної трансформації та їх вплив на інноваційні процеси [Текст] / К.Л. Нетудихата // Економіка і регіон. – 2010. - № 4. – С. 70-73.
5. Романишин В. Фінансування інноваційного розвитку економіки як чинник підвищення конкурентоспроможності України [Текст] / В. Романишин // Банківська справа. – 2011. - № 3. – С. 21-30.
6. Самойлик К. Формування національної інноваційної системи України потребує державної уваги / К. Самойлик // Голос України. – 2007. - № 142. - 11 серпня. - С. 17.
7. Федулова Л.І. Тенденції розвитку інноваційної політики та її вплив на економічне зростання [Текст] / Л.І. Федулова // Економіка і прогнозування. – 2011. - № 2. – С. 63-82.

Organizational-economic mechanism of innovation capacity of small enterprises in the national economy

Key words: small enterprises, national economy, innovation.

The conditions for innovation development of small enterprises at the present stage of reforms in Ukraine are explored in this article. Set of key determinants competitiveness of small enterprises in today's changing environment are defined. The measures intensify innovation activity and promote development of small innovation active enterprises are proposed.